

Вайдич Тетяна

Морфологічний аналіз пейоративів у романі «МУР» Андрія Любки

1. Вступ

Сучасний український художній текст ілюструє нестандартність мовлення, своєрідність породження нових смислових одиниць, в тому числі, пейоративних, стилістично-синтаксичних побудов і, відповідно, загальні тенденції розвитку літературної мови. Загалом, у світовій художній літературі панує тенденція використання пейоративів відтворення дійсності, глибшого занурення читача в атмосферу, що автор намагався передати у своєму творі. У одному зі своїх досліджень професор лінгвістики І. Бехта наголошує, що сучасному англомовному художньому тексту властивий мовленнєвий еклектизм, протидія нормам і канонам, а також ідея активної трансформації різних стильових форм і традицій. Само собою, що це спричинює появу нової конструкції тексту загалом, «мотивованої лінгвістичними, філософськими та естетичними завданнями, які виконує текст, який був і залишається головним накопичувачем інформації, генератором смислу» (Бехта, 2004, с. 21). Методологічною базою нашого дослідження стали праці вітчизняних та закордонних вчених-лінгвістів В. Галаган, Л. Білоконенко, О. Голод, О. Кульчицької, Е. МакКріді. Для комплексного аналізу пейоративної лексики у романі «МУР» застосовано кілька методів, зокрема: контекстуальний, морфологічний й семантичний методи дослідження вибірки.

Аналізуючи пейоративну лексику, необхідно зважати на оточуючий контекст. Адже у художньому дискурсі, іноді саме він є основоположним чинником для визначення пейоративу. Контекст відіграє надзвичайно важливу роль у трактуванні пейоративних одиниць, а контекстуальний метод передбачає вивчення лексичних одиниць у співвідношенні з іншими лексичними одиницями у тексті. Зважаючи на різні підходи мовознавців, ми визначаємо явище пейорації як негативну, емоційно навантажену експресивну оцінність. Пейоративи – це лексичні одиниці, в семантичну

структуру яких входить конотативний аспект (негативна емотивна сема), за допомогою яких виражається негативне ставлення адресата до адресата: пейоративна лексика здатна передавати різноманітні відтінки переживань, емоцій та почуттів. Там, де є пейоратив, неодмінно присутні сарказм, іронія, глузування, гнів, обурення, розчарування, невдоволення, супротив.

Основною **метою** нашої розвідки є морфологічний аналіз й класифікація лексем з негативною оцінкою чи зневажливим, комічним ставленням у романі Андрія Любки «Малий український роман». **Об'єктом** дослідження є пейоративні слова і словосполучення, а **предметом** – семантика й етимологія пейоративної лексики у романі «МУР» А. Любки. **Актуальність** дослідження визначається загальним зацікавленням мовознавців до емоційно-забарвленої лексики та потребою вивчення її функціонування на різних етапах мовлення. Емпіричний **матеріал** нашої розвідки складають 340 лексичних одиниць. У дослідженні проводиться підрахунок частоти вживання кожної групи, а також якісне дослідження з точки зору функцій і семантичних характеристик, таким чином, було використано комбінований аналіз вибірки.

2. Виклад основного матеріалу

Сучасне мовознавство містить різноманітні класифікації для дослідження пейоративів. О. Голод вирізняє два види пейоративної лексики – абсолютну та відносну. На парадигматичному рівні абсолютна пейоративна лексика закріплена словами; на синтагматичному рівні відносна пейоративна лексика є контекстуалізмами, які є пейоративними лише у конкретній ситуації (Голод, 2001, с. 18).

Науковці поділяють думку Е. МакКріді, який класифікує їх на основі функцій та значень:

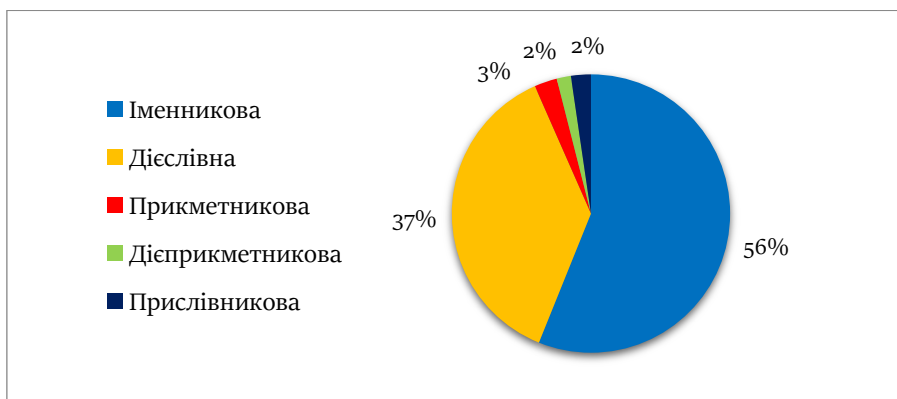
- 1) абсолютні (чисті) пейоративи (Е. МакКріді стверджує, що такі слова виражають ознаку, релевантну ментальному стану адресанта);
- 2) прокльони;
- 3) слова-приниження (змішані види);
- 4) образи (автори вважають, що образи залучають у свою семантику як дескриптивне, так і емотивне значення, називаючи їх багатоактними виразами) (McCready, 2010).

Що ж до сфери використання пейоративної лексики, то зазвичай такі слова використовуються у розмовно-побутовому спілкуванні, переважно сучасній художній літературі задля увиразнення комічності чи колоритності персонажів. Якщо покликатися до змісту роману «Малий український роман», то твір виявився достатньо сатиричним й іронічним, а інколи

здається навіть трохи нетолерантним щодо гендерних питань. «МУР» Андрія Любки можна назвати однією суцільною емоцією. Головний герой твору – Роман, впевнений у своїх статевих можливостях при безпробудній пиятиці, що постійно потрапляє в усілякі комічні ситуації, закохується, дружить, живе цікавим життям, що наповнене низкою перепитій. Одна з головних емоцій, що переслідує головного персонажа – статева туга.

При дослідженні пейоративної лексики у романі Андрія Любки «МУР» за морфологічною належністю нами було розділено на п'ять основних категорій: іменникову, дієслівну, прикметникову, прислівникову й дієприкметникову. Також зазначимо, що найбільшими кількісними частинами лексики є іменникова та дієслівна за походженням, найменшими – прикметникова, дієприкметникова й прислівникова лексика.

Рисунок 1. Поділ пейоративів за морфологічними категоріями

Пейоративна лексика виражена не тільки іменниками, але й іменниковими словосполученнями, загалом виражає звертання до персонажів твору чи зображення опису й характеристики людей, предметів, ситуацій тощо. Найбільшою групою пейоративів, як загалом у творі, так і серед досліджуваних нами слів за походженням, виявилася група на позначення **людини**, що поділяється на наступні групи:

1) **універсальні пейоративи:** *унікал/унікали, батя, ідіот, чувіха, покидьок, шматок ідіота, фіфа, дебілятка, альфа-самець, фрас, краля, янголятко, мужчина, бестія, сук, баба, хламідія, фертик, ерудований професіонал, тілесні істоти, біологічні створіння, тьолки, кралечки, бита баба, дебіл, гаряча штучка, мала дурепа, молода красуня, королева драми, чоловік лицарських професій, ходяче нещастя, людина-пригода, людина-претензія, людина-а-чому-ми-нікуди-не-ходимо;*

2) **за соціальним становищем:** паніка, бабій, пияк, хахалі, пасія, леді, дама, п'яничка, друзяка, селюки, панна, мала, бабодур, панночки, джентльмен, фатьове, гуцулик, пияцюри, фразеологічна маніячка, дівка, реформатор;

3) **назви професій/певний рід занять** жіночого роду у зневажливому контексті: уживання із суфіксом -к-: перукарка, завучка, школярка, спортсменка, інтелектуалка, гіпстерка, феміністка, дівчинка, блогерка, архітекторка, таксівка, збоченка, командирка, баптистка, секретарка, аспірантка, активістка, вертихвістка, верховодка, рецепціоністками, східнячки, міністерок, водійок; уживання із суфіксами -ин-/-иц-: поетиня, хвойдиня, архітекториня, проктологиня, медсестриня, держслужбовкиня, екстрасенсиня, ідіотиня, спорткиня, бізнескиня, янголиня, поліцейкиня, слідчиня, панчиня, вчителень, соціологень, третьокурсниця, першокурсниця, четвертокурсницю, учениця;

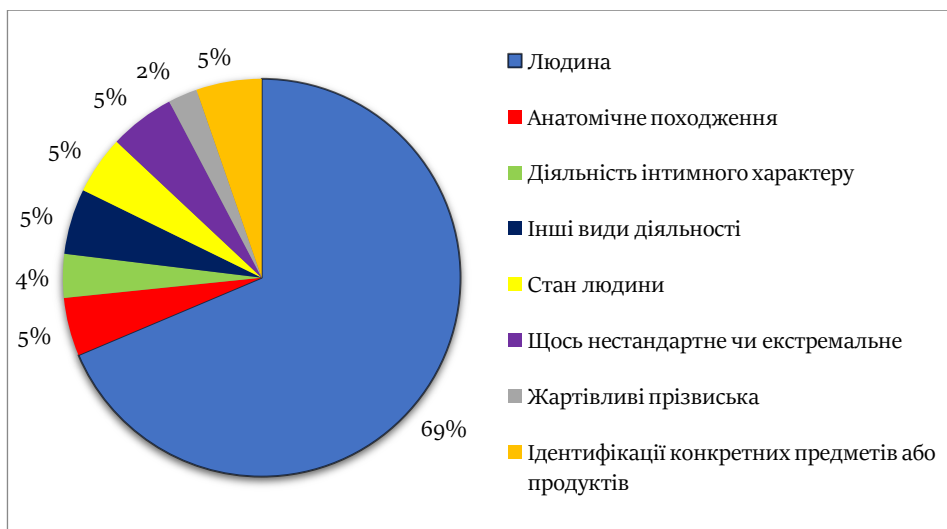
4) **назви за національною приналежністю:** ляхи, євреї, москалі;

5) **назви тварин** (надання людині певних ознак, які притаманні тваринам та виражають зневажливе ставлення або негативну оцінку особи): фурія, козел, самець, гарпії, курка, чоловіки-скотиняки, дятел, киця, коза, ціпочки, самчині, дятли, скотиняки, спорткиця, зальотна пташка.

З нашої вибірки проаналізовано групу пейоративів **анатомічного походження** зневажливого ставлення: *скажена матка, піхвиця, дупешка, дупочки, пелька, дупці, налиті перса*; групу на позначення **діяльності інтимного характеру**: *статева немічність, перепих, інтрижка, п'яний перепих, пікап, петинг*; на позначення **інших видів діяльності** у зневажливому контексті: *лайкання, трембітання, вишивання, музикування, співання, пиятика, женячки, блеф, тирада*; на позначення **стану людини**: *безпардонність, совок, тупизм, бодун, децтво, повний парад, стан бойової готовності*; групу на позначення вираження чогось **нестандартного чи екстремального**: *фетиш, фішка, гардкор, розгардіяш, капут, армагедон, туфта, хлам, амба*; **жартівливих прізвиськ**: *Беатка, Романище, Пашка-Таракашка, Катька*; **ідентифікацій конкретних предметів або продуктів**: *гандон, мазничка, квартирка, облачення, віскар, іномарка, малолітражка, блималка, кондом*.

За частотою вживання найпоширенішими є іменники на позначення людини та різноманітних видів її діяльності. Опрацьовано 170 іменників та іменникових словосполучень.

Рисунок 2. Пейоративи, виражені іменниками

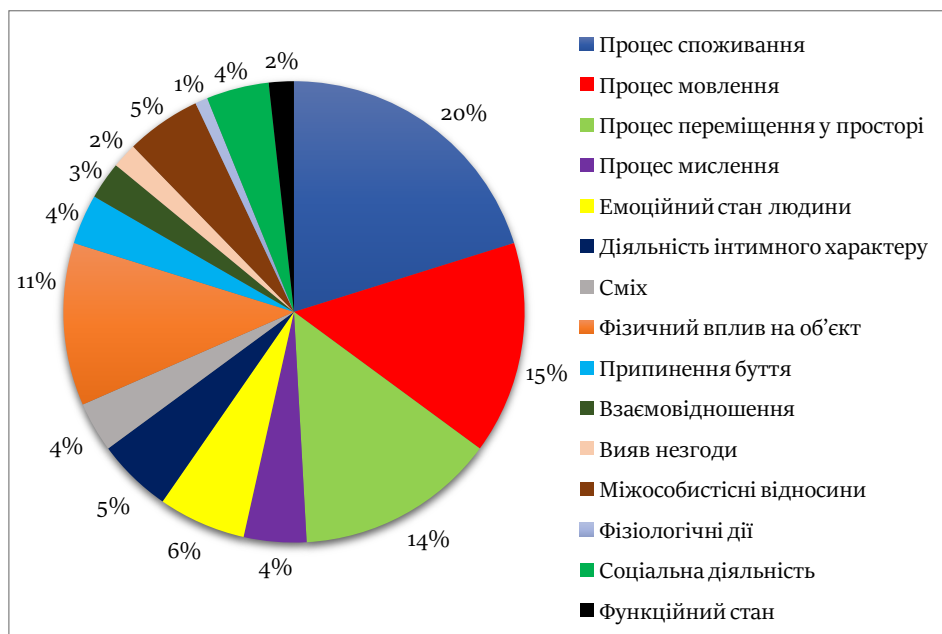

Пейоративна лексика виражена дієсловами й дієслівними словосполученнями, що характеризують ставлення мовців до людей, їх дій, вчинків, у тому числі вчинків і дій головного персонажа. Найбільші групи дієслівних пейоративів представлені лексемами з позначенням **процесу споживання**: *нализатися, надудлитися, видудлити, прикінчив пляшку, набриндзилися, заливайся, бухати, приклався до пляшки, хильнути, залити у себе, налигатися, попивати, потягнутися до чарки, дудлити, цмулити, споїти, наливати, вальнути, перехилити в себе, пиячити, наливати сто грам*; **процесу мовлення**: *теревенити, чесати язиками, розв'язати языка, торохтіти, лопотіти, бубніти, базікати, випалив, бовкнути, ляпнути, допетрати, нагаркати, наректи, верещати, загілготати, заткати писок*; **процесу переміщення у просторі**: *потрафити, підкотити, виходити на люди, сунути, шугнути, припертися, рачкувати, плазувати, світитися, потикатися, припертися, гепнутися, вибрикнутися, заскочити у душ, валити, припертися додому*; **процесу мислення**: *просікти, допетрати, відлущити, шарити, покумекав*; **емоційний стан людини**: *комизитися, відрубатися, вирубитися, перебіситися, спантеличитись, забембало, мати всіх у душі*. У романі також використовуються дієслова й дієслівні словосполучення з негативно-оцінювальним значенням певних дій, а саме: **сміху**: *либитися, гизикати, реготатися, розреготатися*; **діяльність інтимного характеру**: *відшпилювати, пекнути, дерти, беркицатися, переспати, шпокнути*; **фізичного впливу на об'єкт**: *захряскувати, клепати, товкти, напхати, гатити, наваляти, унітаз харчав, вистукати, віддеребанити,*

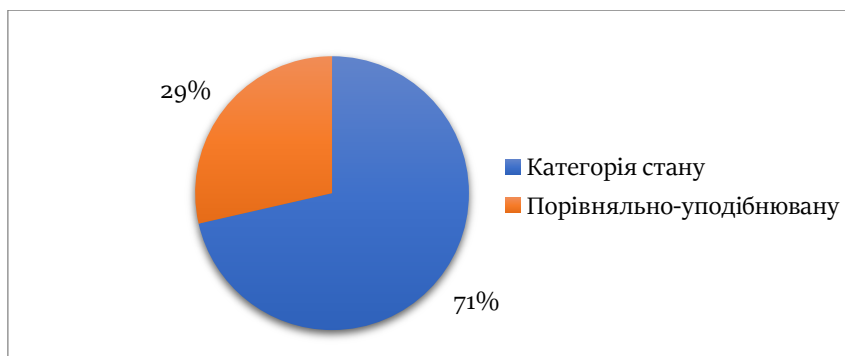
наклацати, зварганити, підрихтувати, присобачити, витесати;
припинення буття: годувати хробаків, подихати, упокоїтись, зацахнути;
взаємовідношення: женитися, крутити (роман), знюхатися;
вияв незгоди: алежкати, плювати;
міжособистісних відносин: відкараскатися, спекатися, капати на мозок, запудрити, підтакнути, підсобити;
фізіологічної дії: чмокнути;
соціальної діяльності: затарюватися, лайкнути, утнути, докинути сотню, божитися;
функційного стану: вивалиться, пріє.

За частотою вживання найпоширенішими є дієслова й дієслівні словосполучення на позначення процесу споживання, процесу мовлення, процесу переміщення у просторі. Опрацьовано 113 дієслів й дієслівних словосполучень.

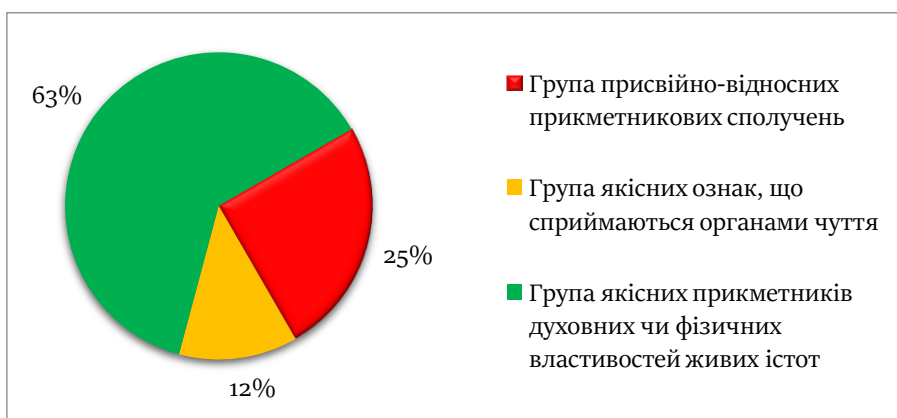
Рисунок 3. Пейоративи, виражені дієсловами

Також ми дослідили пейоративні лексеми прислівників, прикметників та дієприкметників. З нашої вибірки пейоративні прислівники ми розділили на **групу категорії стану**: паскудно, невдобно, магнетично, кайфово, фігово; та на **групу порівняльно-уподібнювальних** прислівників-пейоративів: під мухою, під шафе. Всього досліджено 7 пейоративних лексем-прислівників у романі «МУР» Андрія Любки.

Рисунок 4. Пейоративи, виражені прислівниками

Стосовно прикметників-пейоративів, досліджених у творі, то нами були виокремлені: **група якісних прикметників духовних чи фізичних властивостей живих істот:** *пошилий, меткий-таки, пришелепкувата, жилавий, калічне*; **група якісних ознак, що сприймаються органами чуття:** *п'янезний*; **група присвійно-відносних прикметникових словосполучень:** *вагінальна диктатура, матріархальний режим*. Нами опрацьовано 8 прикметників й прикметникових словосполучень.

Рисунок 5. Пейоративи, виражені прикметниками

У нашому дослідженні виявлено лексеми-пейоративи дієприкметників: групу на позначення **характеристик зовнішнього вигляду людини:** *напомаджені*. А також групу дієприкметників-пейоративів на позначення **характеристик емоційного стану людини:** *сраний, вишкірений, вгашений, кінчений*. Загалом опрацьовано 5 дієприкметників-пейоративів.

Рисунок 6. Пейоративи, виражені прикметниками

Також поряд з пейоративами у романі Андрія Любки зустрічається достатньо велика кількість **інвективів** на позначення різкого, негативного ставлення до речей, дій і людей: *художники-уїбани, сучі діти, гандон, пеніс, прихуйв, фалос, виїбати, хуємчики, йобнути, хуйовий, їбать, потрахатися, їбошити, блядувати, бляма, сук, сука, курва, хвойдиня, йобані читачі, лисий хуй, йобнути, зайобувати, хуйкиця, хуйкиня, їбало, приїбатися, йобаний, хуйня, заїбали, довбоєбізм, спиздити, пиздюлини, найбався, начистити їбальник*.

3. Висновки

У досліджуваних текстах пейоративні вислови використовуються з метою реалістичного зображення дійсності, для характеристики персонажів, для надання текстові емоційно-експресивної тональності. Аналіз текстового матеріалу описаних конфліктних або комічних ситуацій у романі «МУР» Андрія Любки засвідчує активне функціонування в українській мові емоційно-оцінних назв, зокрема зневажливого, знецінювального характеру слів чи лайок. Використання пейоративів, лайливих, презирливих слів у мовній практиці письменників характерне для відтворення побутового діалогу, де відбувається негативно-оцінне, неповажливе, насмішкувате опредметнювання характерних рис учасників негативної комунікації.

Пейоративна лексика у мовотворчості Андрія Любки неодмінно має негативний оцінний або насмішкувато-зневажливий компонент, який повною мірою виявляє себе у назвах-характеристиках людей, дій, ситуацій. У статті здійснено морфологічний розбір слів-пейоративів у романі «МУР» сучасного українського письменника Андрія Любки. Загалом опрацьовано 340 слів, з яких 303 слова – пейоративи, 37 слів – інвективи. З вибірки

досліджуваного матеріалу простежується, що пейоративна лексика у романі «МУР» найбільше представлена іменниками й дієсловами разом зі словосполученнями.

Ґрунтуючись на проаналізованому матеріалі, можна визначати і розглядати пейоративність як лінгвістичну категорію, яка доповнює соціологічну складову та позначає максимальне відхилення від морально-етичних норм або від норм соціальної поведінки.

Література

1. Бехта Іван 2004. *Дискурс наратора в англомовній прозі: монографія*. Київ: Грамота, с. 21–23.
2. Білоконенко Людмила 2012. Пейоративна й інвективна лексика в міжособистісному конфлікті. *Науковий вісник Криворізького національного університету* 7/2: с. 119–127. <https://doi.org/10.31812/filstd.v7i2.661>
3. Білоконенко Людмила 2013. Семантична деривація пейоративної лексики конфліктної комунікації. *Рідне слово в етнокультурному вимірі: зб. наук. праць*, с. 22–28. <https://doi.org/10.31812/0564/1822>
4. Галаган Валентина 2008. Емотивність, експресивність та конотація як засіб вираження оцінки. *Наукові записки: Філологічні науки* 80: с. 171–178.
5. Голод Оксана 2001. *Особливості семантики та функціонування пейоративної лексики в сучасній німецькій мові: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук*. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка.
6. Кульчицька Олена 2011. Особливості семантики пейоративної лексики (на матеріалі циклу романів «Сутінкова сага» Стефані Майер). *Іноземна філологія. Український науковий збірник* 123: с. 64–70.
7. Любка Андрій 2020. *«Малий український роман»*. Чернівці: Меридіан Черновіц.
8. Ставицька Леся 2005. *Арго, жаргон, сленг: соціальна диференціація української мови*. Київ: Критика.
9. Ставицька Леся 2005. *Український жаргон: словник*. Київ: Критика.
10. McCready, Eric 2010. Varieties of conventional implicature. *Semantics and Pragmatics* 3/8: pp. 1–57. <https://doi.org/10.3765/sp.3.8>

References

1. Bekhta, Ivan 2004. *Dyskurs naratora v anhlomovnii prozi: monohrafiia* [The Narrator's Discourse in English-Language Prose: Monograph]. Kyiv: Hramota, s. 21–23. (In Ukrainian)
2. Bilokonenko, Liudmyla 2012. Peioratyvna y invektyvna leksyka v mizhosobystisnomu konflikti [Pejorative and invective vocabulary in interpersonal conflict]. *Naukovyi visnyk Kryvorizkoho natsionalnoho universytetu* 7/2: s. 119–127. <https://doi.org/10.31812/filstd.v7i2.661> (In Ukrainian)

3. Bilokonenko, Liudmyla 2013. Semantychna deryvatsiia peioratyvnoi leksyky konfliktnoi komunikatsii [Semantic derivation of pejorative vocabulary in conflict communication]. *Ridne slovo v etnokulturnomu vymiri: zb. nauk. prats*, s. 22–28. <https://doi.org/10.31812/0564/1822> (In Ukrainian)
4. Halahan, Valentyna 2008. Emotyvnist, ekspresyvnist ta konotatsiia yak zasib vyrazhennia otsinky [Emotiveness, expressiveness, and connotation as means of expressing evaluation]. *Naukovi zapysky: Filolohichni nauky* 80: s. 171–178. (In Ukrainian)
5. Holod, Oksana 2001. *Osoblyvosti semantyky ta funktsionuvannia peioratyvnoi leksyky v suchasni nimetskii movi: avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. filol. nauk* [Peculiarities of the Semantics and Functioning of Pejorative Vocabulary in Contemporary German: Abstract of Candidate of Philological Sciences Thesis]. Lviv: Lvivskyi natsionalnyi universytet imeni Ivana Franka. (In Ukrainian)
6. Kulchytska, Olena 2011. Osoblyvosti semantyky peioratyvnoi leksyky (na materialy tsyklu romaniv «Sutinkova saha» Stefani Maier) [Semantic peculiarities of pejorative vocabulary (based on Stephenie Meyer's *Twilight Saga*)]. *Inozemna filolohiia. Ukrainskyi naukovyi zbirnyk* 123: s. 64–70. (In Ukrainian)
7. Lyubka, Andriy 2020. «*Malyi ukrainskyi roman*» [“A Small Ukrainian Novel”]. Chernivtsi: Merydian Chernovits. (In Ukrainian)
8. Stavyt'ska, Lesia 2005. *Arho, zharhon, slenh: sotsialna dyferentsiatsiia ukrainskoi movy* [Argot, Jargon, Slang: Social Differentiation of the Ukrainian Language]. Kyiv: Krytyka. (In Ukrainian)
9. Stavyt'ska, Lesia 2005. *Ukrainskyi zharhon: slovnyk* [Ukrainian Jargon: Dictionary]. Kyiv: Krytyka. (In Ukrainian)
10. McCready, Eric 2010. Varieties of conventional implicature. *Semantics and Pragmatics* 3/8: pp. 1–57. <https://doi.org/10.3765/sp.3.8>

Морфологічний аналіз пейоративів у романі «МУР» Андрія Любки

Вайдич Тетяна. Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II, кафедра філології, старший викладач. vaidych.tetiana@kmf.org.ua, ORCID: 0000-0002-7883-721X.

У статті здійснено детальний морфологічний аналіз пейоративної лексики, що використовується в романі «МУР» («Малий український роман») сучасного українського письменника Андрія Любки. Пейоративи, як емоційно забарвлені мовні одиниці, відіграють важливу роль у створенні саркастичного, іронічного або негативного забарвлення тексту. У дослідженні розглядається їхня функція в художньому дискурсі, що дозволяє підкреслити специфіку персонажів, їхні емоційні стани та соціокультурний контекст. Аналіз охоплює 340 лексичних одиниць, з яких 303 класифіковані як пейоративи, а 37 – як інвективи. Пейоративи розподілено на п'ять основних морфологічних категорій: іменники, дієслова, прикметники та прислівники та дієприкметники.

Найбільшу кількість становлять іменники та дієслова, що використовуються для характеристики персонажів та опису дій. Наприклад, іменники («фіфа», «гуцулик», «хахаль») підкреслюють соціальну або гендерну приналежність персонажів. Тоді як

дієслова («нализатися», «видудлити», «потикатися») створюють динаміку комічних або іронічних ситуацій. Також наголошено, що у тексті роману є низка іменникових словосполучень на позначення персонажів твору чи опису й характеристики людей, персонажів та ситуацій. Дієслова й дієслівні словосполучення пейоративної лексики позначають процеси споживання, мовлення, переміщення у просторі, мислення, емоційного стану людини та негативно-оціночного значення певних дій, зокрема, інтимного характеру та фізіології людини. За частотою вживання найпоширенішими є дієслова й дієслівні словосполучення на позначення процесу споживання, процесу мовлення, процесу переміщення у просторі. Опрацьовано 113 дієслів й дієслівних словосполучень. Прикметники, прислівники та дієприкметники у романі позначають характеристику людини крізь призму тваринних ознак, зовнішнього вигляду людини та принизливо-оціночних норм поведінки.

Дослідження підкреслює значення контексту для визначення функції пейоративів у тексті. Контекстуальний метод дозволяє врахувати залежність між словесними одиницями та їхнім емоційним забарвленням. Використання пейоративної та інвективної лексики додає тексту експресії, реалізму й сатиричного колориту. Окрему увагу приділено класифікації за морфологічними ознаками, що розширює уявлення про функціональність пейоративів у літературі.

Актуальність дослідження визначається зростаючим інтересом до емоційно забарвленої лексики та її ролі у художньому дискурсі. Практична цінність роботи полягає у можливості використання результатів у лінгвістичних і літературознавчих дослідженнях, викладанні мовознавства.

Ключові слова: емоційна лексика, інвективи, іронія, морфологічний аналіз, пейоратив, роман Андрія Любки, художній дискурс.

Morphological analysis of pejoratives in “A Small Ukrainian Novel”

by Andriy Lyubka

Tetiana Vaidych. Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education, Department of Philology, senior lecturer. vaidych.tetiana@kmf.org.ua, ORCID: 0000-0002-7883-721X.

The article provides a detailed morphological analysis of pejorative vocabulary used in the novel *MUR* (“A Small Ukrainian Novel”) by contemporary Ukrainian writer Andriy Lyubka. Pejoratives, as emotionally charged linguistic units, play an important role in creating a sarcastic, ironic, or negatively toned text. The study examines their function in artistic discourse, which helps to underscore the specificity of the characters, their emotional states, and the sociocultural context. The analysis covers 340 lexical units, of which 303 are classified as pejoratives and 37 as invectives. Pejoratives are divided into five main morphological categories: nouns, verbs, adjectives, adverbs, and participles.

The largest portion consists of nouns and verbs, which are used to characterize characters and describe actions. For instance, nouns “fifa”, “hutsul”, and “khakhal” (e.g., *фіфа*, *гуцулик*, *хахаль*) emphasize the social or gender affiliation of the characters, while verbs like “nalysiatysia” (to get drunk), “vydudlyty” (to drink up), and “potykatysia” (to

poke around) (e.g., *нализатися, видудлити, потикатися*) create the dynamics of comedic or ironic situations. It is also noted that the novel's text contains a number of noun phrases that denote characters or serve to describe and characterize people, characters, and situations. The verbs and verbal phrases of the pejorative lexicon denote processes of consumption, speech, spatial movement, thought, and the emotional state of a person, as well as the negatively evaluative connotation of certain actions – particularly those of an intimate nature and related to human physiology. In terms of frequency, the most common are the verbs and verbal phrases indicating processes of consumption, speech, and spatial movement; a total of 113 such verbs and verbal phrases have been analysed. Adjectives, adverbs, and participles in the novel characterize individuals through the prism of animal traits, physical appearance, and derogatory evaluative norms of behaviour.

The study emphasizes the importance of context in determining the function of pejoratives in the text. A contextual approach allows for accounting the interdependence between linguistic units and their emotional connotations. The use of pejorative and invective lexicon adds expression, realism, and a satirical nuance to the text. Special attention is paid to classification by morphological features, thereby broadening the understanding of the functionality of pejoratives in literature.

The relevance of this study is underscored by the growing interest in emotionally charged lexicon and its role in literary discourse. The practical value of the work lies in the potential application of its findings in linguistic and literary research, as well as in language instruction.

Keywords: *emotional vocabulary, invectives, irony, morphological analysis, pejorative, Andriy Lyubka's novel, literary discourse.*

A pejorativ kifejezések morfológiai elemzése Andrij Ljubka «МУР» című regényében

Vajdics Tetyána. II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Filológia Tanszék, adjunktus. vaidych.tetiana@kmf.org.ua, ORCID: 0000-0002-7883-721X.

A tanulmány részletes morfológiai elemzést nyújt Andrij Ljubka kortárs ukrán író «МУР» [„Egy kis ukrán regény”] című művében előforduló pejorativ szókincs használatáról. A pejorativ kifejezések, mint érzelmileg telített nyelvi egységek, fontos szerepet játszanak az ironikus, szarkasztikus vagy negatív hangvételű szövegek létrehozásában. A kutatás a kifejezések funkcióját vizsgálja az irodalmi diskurzusban, amely segít kiemelni a szereplők egyediségét, érzelmi állapotát és a szociokulturális kontextust. Az elemzés 340 lexikai egységet ölel fel, amelyek közül 303 pejorativként, 37 pedig invektivaként lett meghatározva. A pejorativák öt fő morfológiai kategóriába sorolhatók: főnevek, igék, melléknévek, határozószók és melléknévi igenevek.

A legnagyobb arányban a főnevek és igék fordulnak elő, amelyek a szereplők jellemzésére és a cselekvések leírására szolgálnak. Például a *fifa*, *hucul* és *hahal* (ukránul: *фіфа*, *гуцулик*, *хахаль*) típusú főnevek a szereplők társadalmi vagy nemi hovatartozását hangsúlyozzák, míg az olyan igék, mint a *nalysiatysia* („leissza magát”), *vydudlyty*

(„felhajtani az italt”), vagy *potykatysia* („lófrálni”, „ténferegni”) (ukránul: *нализатися, видудлиту, потикатися*) ironikus vagy komikus helyzeteket teremtenek. A tanulmány azt is megállapítja, hogy a regény szövegében számos főnévi szókapcsolat található, amelyek szereplőket jelölnek vagy személyeket, helyzeteket írnak le.

A pejoratív igék és igei szerkezetek az evés, a beszéd, a térbeli mozgás, a gondolkodás, az érzelmi állapotok, valamint egyes – különösen intim vagy fiziológiai jellegű – cselekvések negatív értékelését jelölik. Előfordulási gyakoriságuk alapján a leggyakoribbak az evés, a beszéd és a térbeli mozgás folyamatait kifejező igék és igei szerkezetek; ezekből összesen 113-at vizsgált a kutatás. A regényben előforduló melléknevek, határozószók és melléknévi igenevek az emberek jellemzését szolgálják állati tulajdonságokon, külső megjelenésen, illetve lealacsonyító viselkedési normákon keresztül.

A tanulmány kiemeli a kontextus jelentőségét a pejoratív kifejezések szövegbeli funkciójának meghatározásában. A kontextuális megközelítés lehetővé teszi a nyelvi egységek és érzelmi töltetük közötti összefüggések figyelembevételét. A pejoratív és invektív szókincs használata kifejezőbbé, életszerűbbé és szatirikusabbá teszi a szöveget. Külön figyelmet kap a morfológiai jegyek szerinti osztályozás, amely bővíti a pejoratív szókincs irodalmi funkcióinak megértését.

A kutatás aktualitását az érzelmileg telített szókincs iránti növekvő érdeklődés és annak irodalmi diskurzusbeli szerepe adja. A munka gyakorlati értéke abban rejlik, hogy eredményei felhasználhatók a nyelvészeti és irodalomtudományi kutatásokban, valamint a nyelvoktatásban.

Kulcsszavak: *érzelmileg telített szókincs, invektívák, irónia, morfológiai elemzés, pejoratív, Andrij Ljubka regénye, irodalmi diskurzus.*